

ระบบความสุภาพแบบต่อรองในถ้อยคำให้เกียรติในภาษาไทย¹

Negotiated Politeness System in Thai Honorifics¹

Received 9 February, 2022

Revised 9 December, 2022

Accepted 14 December, 2022

ทรงธรรม อินทจักร²

Songthama Intachakra

บทคัดย่อ

ภาษาไทยมักถือเป็นภาษาที่มีระบบถ้อยคำให้เกียรติที่ซับซ้อน เท่าที่ผ่านมามีงานวิจัยจำนวนไม่มากนักที่พิจารณาองค์ประกอบอันหลากหลายของระบบของถ้อยคำให้เกียรติของภาษาไทยและการไม่สอดคล้องกันของธรรมเนียมปฏิบัติและการใช้ถ้อยคำให้เกียรติในสังคมไทยร่วมสมัย บทความนี้ศึกษาการต่อรองบรรทัดฐานของการให้เกียรติด้วยการปรับเปลี่ยนรูปให้เกียรติแบบต่างๆ ที่ปรากฏในการสัมภาษณ์ทางโทรศัพท์สนทนาระหว่างผู้ร่วมการสนทนาชาวไทยที่มีระยะห่างทางสังคมที่ต่างกัน ผู้วิจัยนำข้อค้นพบที่สรุปได้มาพิจารณาด้วยแนวคิดเรื่องความไม่/สุภาพอิงข้อความต่อเนื่องและการประเมินความไม่/สุภาพตามวิถีปฏิบัติดั้งเดิมและในมุมมองของผู้ร่วมการสนทนาและมาตรฐานการยอมรับได้ของพวกเขาเอง

คำสำคัญ: ถ้อยคำให้เกียรติ ภาษาไทย การต่อรองได้

¹ บทความนี้พัฒนาเนื้อหาจากการนำเสนอผลงานทางวิชาการของผู้วิจัยในงานประชุมทางวิชาการ The 11th International Conference on Im/Politeness ณ University of Valencia (ADEIT) เมือง Valencia ประเทศสเปน วันที่ 4-6 กรกฎาคม 2561 โดยทุนสนับสนุนจากคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ นอกจากหน่วยงานต้นสังกัดแล้ว ผู้วิจัยขอขอบคุณอาจารย์ ดร.วรวรรณ เพ็ญขจรศักดิ์ อาจารย์พิรุฬห์ ปิยมหงษ์ อาจารย์ประภัสสร ถิรตันติ คุณภคนันต์ ศรีสุข คุณปวิช นววิรุฬห์ และคุณรุจิรา ครุฑพาพันธ์ ที่ให้ความอนุเคราะห์ในขั้นตอนต่างๆ ของการดำเนินการการศึกษาครั้งนี้

² รองศาสตราจารย์ สาขาวิชาภาษาศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

Associate Professor, Department of Linguistics, Faculty of Liberal Arts, Thammasat University

e-mail: songtham@tu.ac.th

Abstract

Thai is often considered a language with a complex honorific system, yet there has been a paucity of research into the linguistic elements that constitute the Thai honorific system and the discrepancy between conventions and use of honorifics in contemporary Thai society. This study explores the ways in which honorific norms are negotiated via shifts of honorific forms in television interviews among Thai interactants with different types of social distance. Findings are discussed in terms of discursive im/politeness and its assessments according to traditional usage norms and from the perspective of interactants themselves and their own standards of acceptability.

Key words: Honorific, Thai language, Negotiability

1. ความสำคัญของปัญหา

ผู้ที่มีความคุ้นชินกับการศึกษาที่ว่าด้วยถ้อยคำให้เกียรติ (honorific) มักเคยพบการให้ข้อคิดเห็นอยู่บ่อยครั้งว่า ภาษาไทยเป็นภาษาที่มีระบบถ้อยคำให้เกียรติที่ซับซ้อน (อาทิ Ide, 2005; Shibatani, 1998) อย่างไรก็ตามการศึกษาเรื่องถ้อยคำให้เกียรติในภาษาไทยที่ใช้แนวคิดทางภาษาศาสตร์สังคมหรือวัจนปฏิบัติศาสตร์ยังพัฒนาไปไม่มากนัก (เช่น ทรงธรรม อินทจักร, 2559; สุวดี นาสวัสดิ์ และ กิ่งกาญจน์ เทพกาญจนา, 2556; Prasithrathsint, 2001) จึงยังไม่มีที่แน่ชัดเท่าใดนักว่าการใช้ภาษาในลักษณะต่างๆ ซึ่งประกอบกันเป็นระบบถ้อยคำให้เกียรติในภาษาไทยมีความซับซ้อนอย่างไร ถึงแม้ภาษาไทยจะไม่ปรากฏการใช้ถ้อยคำให้เกียรติที่ผูกมัดกับระบบไวยากรณ์ (grammaticalized honorific) เช่นในภาษาญี่ปุ่น (Hudson, 2011) และภาษาเกาหลี (Brown, 2015a) ประกอบกับภาษาไทยไม่ได้มีการกำหนดรูปภาษาที่มีลักษณะตายตัว ซึ่งมีไว้ใช้ให้สอดคล้องกับระดับภาษา (speech level) หรือลีลาภาษา (language style) ที่สื่อการให้เกียรติเช่นในภาษาเกาหลี (Strauss & Eun, 2005) และภาษาชวา (Geertz, 1976) ทว่ารูปภาษาที่ใช้แสดงการให้เกียรติภาษาไทยก็มีระบบและกลไกที่มีความซับซ้อนเช่นกัน

ในบทความนี้ ผู้วิจัยจะแสดงให้เห็นถึงความซับซ้อนของระบบถ้อยคำให้เกียรติในภาษาไทยในมิติเรื่องการต่อรองได้ (negotiability) ในลักษณะต่าง ๆ และจะนำมาเชื่อมโยงกับประเภทของรูป

ภาษาที่สื่อการให้เกียรติและอิทธิพลที่รูปภาษาเหล่านี้มีต่อกัน ต่อบริบทที่ดำเนินอยู่ รวมไปถึงต่อทัศนคติและความสัมพันธ์อันหลากหลายของผู้ใช้ภาษา สิ่งเหล่านี้ล้วนชี้ให้เห็นการใช้ภาษาตามความเป็นจริง รวมทั้งการต่อรองการใช้และการตีความถ้อยคำให้เกียรติในภาษาไทย การศึกษาครั้งนี้จะได้นำลักษณะการปฏิสัมพันธ์ที่ชาวไทยหลายท่านได้เคยพบเห็นหรือรู้จักดีอยู่แล้วมาอธิบายให้เห็นภาพที่เป็นรูปธรรมขึ้น ตลอดจนมีส่วนช่วยตอบข้อสงสัยด้านการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยที่ดำเนินไปอย่างต่อเนื่องในยุคปัจจุบัน

2. กรอบการวิเคราะห์ถ้อยคำให้เกียรติ

ตอนที่ 2 เป็นส่วนที่ผู้วิจัยจะอภิปรายแนวคิดที่สำคัญต่างๆ ที่นักภาษาศาสตร์ใช้เป็นหลักในการพิจารณาข้อมูลที่จัดเป็นการให้เกียรติตามบรรทัดฐานด้านความถูกต้องทางโครงสร้างภาษาและด้านระดับภาษา ก่อนที่จะกล่าวถึงแนวคิดที่ว่าด้วยการต่อรองการสื่อเจตนาและการตีความเจตนาให้เกียรติ ซึ่งเป็นจุดเน้นของการศึกษาครั้งนี้

2.1 บรรทัดฐานด้านไวยากรณ์และด้านระดับภาษา

ผู้วิจัยจะเริ่มต้นด้วยการยกตัวอย่างระบบถ้อยคำให้เกียรติในภาษาแห่งทวีปเอเชียบางภาษา ซึ่งเป็นภาษาที่มีการศึกษาด้านถ้อยคำให้เกียรติอย่างแพร่หลาย อีกทั้งยังมีหลักการให้ถ้อยคำให้เกียรติที่ซับซ้อนทั้งในด้านไวยากรณ์และระดับภาษา ภาษาญี่ปุ่นเป็นหนึ่งในภาษาที่มีบรรทัดฐานในการใช้รูปภาษาเพื่อแสดงการให้เกียรติที่ผูกติดกับระบบไวยากรณ์อย่างเคร่งครัด บรรทัดฐานนี้ (ซึ่งเรียกว่า “keigo”) มีองค์ประกอบ 2 ประการ (Hudson, 2011, pp. 3690-3691) อันได้แก่ “ภาษาสุภาพ” (“teineigo” หรือ polite language) และ “ภาษายกย่อง” (“sonkeigo” หรือ respect language) ภาษาเกาหลี (Brown, 2015a; Strauss & Eun, 2005) และภาษาชวา (Geertz, 1976) เป็นภาษาที่มักมีการอภิปรายภายใต้ครรลองที่คล้ายคลึงกัน เจ้าของภาษาเกาหลีและเจ้าของภาษาชวาล้วนมีความตระหนักรู้ถึงระดับภาษา (หรือลีลาภาษา) ของภาษาแม่ของตน (กล่าวคือ 6 ประการและ 4 ประการในภาษาเกาหลีและภาษาชวาตามลำดับ) ตั้งแต่ระดับภาษาปกติเรื่อยไปจนถึงระดับภาษาอื่นๆ ที่มีความเป็นทางการและ/หรือที่สื่อการให้เกียรติมากยิ่งขึ้นไปอีก (Brown, 2015a; Poedjosoedarmo, 1968) เจ้าของภาษาทั้งหลายนี้มีการรู้จำ (perception) ว่ารูปทางไวยากรณ์แบบใด (อาทิ หน่วยคำเติมท้ายคำกริยา (verb suffix) วิกตรรกกริยา (copular verb) รูปที่แตกต่างกันอย่างชัดเจน (suppletive form) ฯลฯ เป็นองค์ประกอบของระดับภาษา

แบบใดข้างต้น หากผู้พูดไม่ใช้อยู่คำให้เกียรติตามบรรทัดฐานทางสังคม การใช้ภาษาในช่วงนั้น ๆ ก็จะสามารถถือเป็นข้อผิดพลาดทั้งทางไวยากรณ์และทางการสื่อความสุภาพ/การให้เกียรติไปพร้อมกัน

2.2 ความสุภาพและการต่อรอง

แม้ว่าภาษาต่างๆ จะประกอบไปด้วยหลักการที่ควบคุมการใช้ถ้อยคำให้เกียรติในแงุ่มที่ซับซ้อนเพียงใดก็ตาม แต่เมื่อมีการปฏิสัมพันธ์เกิดขึ้นจริง ตัวผู้ใช้ภาษาเองก็อาจยึดถือความเหมาะสมในการสื่อและการตีความเจตนาให้เกียรติตามความคิดของตน ซึ่งส่งผลให้รูปภาษาที่พวกเขาไปใช้อาจไม่สอดคล้องกับหลักการให้ถ้อยคำให้เกียรติดั้งเดิมของสังคมก็เป็นได้ นักภาษาศาสตร์ผู้ซึ่งยึดมั่นในหลักการด้านความสุภาพระลอกที่สอง (second-wave politeness) หรือที่รู้จักในอีกชื่อหนึ่งคือ แนวการศึกษาความสุภาพอิงข้อความต่อเนื่อง (discursive approach to politeness) (Eelen, 2001; Linguistic Politeness Research Group, 2011) เสนอให้วิเคราะห์ปรากฏการณ์ที่สัมพันธ์กับภาษาสุภาพ (ซึ่งหมายรวมถึงการศึกษาด้านถ้อยคำให้เกียรติด้วย) โดยไม่จำเป็นต้องยึดติดกับมุมมองเดิม ๆ ที่บ่อยครั้งมีฐานคิดว่า รูปภาษามีหน้าที่ด้านการสื่อเจตนาที่ตายตัว (ดู Mey, 2001, p. 218 ด้วย) ฮอและคณะ (Haugh et al., 2011, p. 7) เป็นกลุ่มนักวิจัยในแนวนี้ซึ่งกล่าวไว้ว่า ผู้วิเคราะห์ความสุภาพควรต้องคำนึงถึง (1) การใช้ภาษาในข้อความต่อเนื่อง (2) กรอบการตีความของกลุ่มและผู้ร่วมการสนทนาต่าง ๆ (มากกว่าการตีความโดยผู้วิเคราะห์เพียงฝ่ายเดียว) และ (3) พื้นความรู้ที่บุคคลที่เกี่ยวข้องมีร่วมกัน ข้อเสนอของฮอและคณะ (Haugh et al., 2011, p. 2) ที่ผู้วิจัยนำมาใช้เป็นแนวทางในการศึกษาครั้งนี้อีกประการหนึ่งคือนักภาษาศาสตร์ควรพิจารณาปรากฏการณ์ทางการสื่อสารว่า “สามารถกระทำหรือประสบความสำเร็จได้ด้วยวิธีการอย่างไร” มากกว่าที่จะมองเพียงในมุมที่แคบกว่านั้นว่า “ปรากฏการณ์ดังกล่าวมีรูปภาษาแบบใดและทำหน้าที่อะไรบ้าง”

มุมมองในการวิเคราะห์ตามแนวความสุภาพระลอกที่สองนี้มีความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นกับแนวคิดเรื่องการต่อรอง (negotiation) ที่ผู้วิจัยใช้อธิบายข้อค้นพบในบทความนี้ นักภาษาศาสตร์ด้านระบบข้อความให้นิยามของการต่อรองว่า หมายถึงกระบวนการในการสื่อสารที่บุคคลมากกว่า 1 ฝ่าย มีเป้าหมายหรือทัศนคติที่ไม่ตรงกัน และพยายามที่จะได้มาซึ่งข้อสรุปบางอย่างซึ่งจะเป็นประโยชน์ร่วมกันหรือเป็นประโยชน์ของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง การต่อรองอาจกินระยะเวลามากกว่า 1 ผลัดการสนทนา (Jefferson & Schenkein, 1977) และอาจไม่จำเป็นต้องนำไปสู่การไม่เห็นด้วยหรือความขัดแย้งแต่เพียงสถานเดียว (Firth, 1995, pp. 3-4; Hakulinen, 2009, p. 62) การต่อรองแทรกซึมอยู่ในการปฏิสัมพันธ์ของมนุษย์ทุกรูปแบบ ซึ่งอาจรวมไปถึงกรณีที่บุคคลบางรายต่อรอง

ความหมาย วัตถุประสงค์ การตัดสินใจ ผลลัพธ์ และสิ่งอื่นๆ ในจิตใจ โดยที่บุคคลอื่นไม่อาจล่วงรู้เสียด้วยซ้ำ

3. ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อค้นหาคำตอบให้กับคำถามหลัก 2 ประการ กล่าวคือ การต่อรองการสื่อเจตนาให้เกียรติปรากฏให้เห็นในแง่มโนคติบางและการต่อรองที่กล่าวถึงนี้มีลักษณะอย่างไรบ้างในแง่มโนเหล่านั้น ก่อนอื่นผู้วิจัยจะอธิบายถึงการได้มาซึ่งข้อมูลที่น่ามาประกอบประกอบวิเคราะห์ภาษาที่สะท้อนการให้เกียรติตามวัตถุประสงค์ข้างต้น และแนวทางที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลที่รวบรวมมาได้

3.1 หลักการและแหล่งข้อมูล

นักภาษาศาสตร์ที่ได้ศึกษาเกี่ยวกับถ้อยคำให้เกียรติในภาษาต่าง ๆ มักตั้งสมมติฐานว่าถ้อยคำให้เกียรติเป็นปรากฏการณ์ทางภาษาที่เกิดขึ้นระหว่างผู้ที่มีสถานะ (status) ที่ต่างกัน (โดยเฉพาะอย่างยิ่งสถานะด้านตำแหน่งทางสังคมและวัยวุฒิ) ในแง่ที่ว่า ผู้ที่มีสถานะต่ำกว่าเป็นฝ่ายที่ได้รับการคาดหวังให้ใช้รูปภาษาที่แสดงการให้เกียรติกับผู้ที่มีสถานะสูงกว่า (สุวดี นาสวัสดิ์ และ กิ่งกาญจน์ เทพกาญจนา, 2556; Brown, 2011; Hudson, 2011) กระนั้นก็ดีด้วยเหตุที่ในหลายกรณีไม่เป็นเช่นนั้นชัดว่า ผู้ร่วมการสนทนามีสถานะที่มากหรือน้อยต่างกันอย่างไร (เป็นต้นว่า ระหว่างพนักงานขับรถโดยสารกับผู้โดยสาร ฝ่ายใดมีสถานะสูงกว่ากัน) และในอีกหลายกรณี เราไม่อาจเข้าถึงข้อมูลด้านอายุของผู้ร่วมการสนทนา (ซึ่งเป็นอีกหนึ่งปัจจัยที่ทำให้สามารถระบุสถานะของผู้ร่วมสนทนาได้) ฉะนั้นเพื่อเลี่ยงข้อจำกัดดังกล่าว แต่ในขณะเดียวกันก็เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่หลากหลาย ผู้วิจัยจึงได้กำหนดประเภทของแหล่งข้อมูลของการศึกษานี้ด้วยการอาศัยปัจจัยด้านบริบทเป็นตัวตั้ง กล่าวคือ ข้อมูลที่ผู้วิจัยนำมาศึกษาจะต้องเป็นปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นในบริบทที่เป็นทางการ สำหรับข้อกำหนดด้านกลุ่มประชากร ผู้วิจัยเลือกศึกษาข้อมูลการสนทนาระหว่างบุคคลที่มีระยะห่างทางสังคม (social distance) 2 ลักษณะ โดยที่การสื่อสารนั้น ๆ เกิดขึ้นภายใต้หัวข้อ (topic) ที่มีความเป็นทางการที่แตกต่างกัน

ข้อมูลที่น่ามาประกอบประกอบวิเคราะห์ในการศึกษานี้สืบค้นมาจากเว็บไซต์ยูทูป (YouTube) ซึ่งเป็นสื่อออนไลน์ที่เป็นที่รู้จักดีในฐานะแหล่งข้อมูลที่สามารถนำมาประยุกต์กับการศึกษาเกี่ยวกับการสื่อสารระหว่างบุคคลในรูปแบบที่หลากหลายได้ (Dyner, 2014) ประกอบกับยูทูปรวบรวมไว้ซึ่งข้อมูลที่เป็นปฏิสัมพันธ์ที่ผู้ที่สนใจอาจไม่สามารถเข้าถึงได้หรือไม่สามารถ

รวบรวมมาศึกษาได้หากใช้วิธีการเก็บข้อมูลแบบอื่น ข้อมูลการปฏิสัมพันธ์ที่คัดเลือกมาใช้จำแนกออกเป็น 3 ชุด ชุดละ 10 ตัวอย่าง (คลิป) แต่ละคลิปล้วนแสดงการสนทนาที่เกิดขึ้นระหว่างการสัมภาษณ์ (ซึ่งถือเป็นบริบทที่มีความเป็นทางการ) ความแตกต่างมีดังนี้คือ ชุดที่ 1 และ 2 รวบรวมได้จากข้อมูลระหว่างผู้ที่มีระยะห่างทางสังคมในระดับมากเช่นกัน ทว่าชุดที่ 1 เป็นตัวแทนของการสนทนากันภายใต้หัวข้อที่มีความเป็นทางการ (อาทิ ระบบการศึกษา การผ่าตัด และการลงทุน) ชุดที่ 2 เป็นการพูดคุยกันในระยะที่มีความเป็นทางการที่น้อยกว่าข้อมูลชุดแรก (เป็นต้นว่า ชีวิตส่วนบุคคล งานอดิเรก การปรับตัว ฯลฯ) ส่วนชุดที่ 3 เป็นการสัมภาษณ์ที่พิธีกรและผู้รับการสัมภาษณ์มีความคุ้นเคยกันมาก่อน (เช่น ในฐานะสมาชิกในครอบครัวและเพื่อนร่วมงาน) ผู้วิจัยคัดเลือกมาเฉพาะคลิปที่สัมพันธ์กับหัวข้อที่ไม่มีความเป็นทางการเช่นเดียวกับในข้อมูลชุดที่ 2 ทั้งนี้เพื่อปกป้องข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ให้ข้อมูลภาษา ผู้วิจัยใช้นามสมมติแทนชื่อบุคคลและชื่อเฉพาะต่าง ๆ ที่มีการเอ่ยถึงในการสนทนา

คลิปวิดีโอที่รวบรวมมาทั้งหมดนี้มีความยาวตั้งแต่ 6.39 นาทีจนถึง 39.10 นาที และเริ่มได้รับการเผยแพร่ทางอินเทอร์เน็ตตั้งแต่เดือนมกราคม พ.ศ. 2566 จนถึงเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2563 อย่างไรก็ตามการกำหนดแหล่งข้อมูลตามเงื่อนไขและปัจจัยต่าง ๆ ที่กล่าวถึงในที่นี้เป็นส่วนหนึ่งของการเก็บข้อมูลให้มีความหลากหลายเท่านั้น ผู้วิจัยมิได้มีจุดมุ่งหมายที่จะนำความแตกต่างของข้อค้นพบในแต่ละชุดข้อมูลมาเป็นแง่มุมหลักในการวิเคราะห์ผลการศึกษารั้งนี้

3.2 แนวทางในการวิเคราะห์ข้อมูล

ในเบื้องต้นผู้วิจัยจำแนกข้อมูลออกเป็น 3 ส่วนตามลักษณะของชุดข้อมูลทั้ง 3 ประเภท ผู้วิจัยติดตามฟังและสังเกตการใช้ (และการไม่ใช้) ถ้อยคำให้เกียรติในการปฏิสัมพันธ์ในแต่ละคลิปวิดีโอ พร้อมทั้งได้บันทึกรายละเอียดที่เกี่ยวข้องกับการให้เกียรติ นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้นำข้อคิดเห็นของผู้ชมในส่วนล่างของคลิปวิดีโอ (ในกรณีที่มีการระบุไว้) มาใช้ประกอบการวิเคราะห์และตีความข้อมูลอีกด้วย ข้อมูลที่ใช้เป็นตัวอย่างประกอบการนำเสนอผลการวิเคราะห์ที่ได้รับการถ่ายทอดเป็นตัวอักษรภาษาไทยตามหลักการสะกดคำในภาษาไทย ยกเว้นข้อมูลที่สัมพันธ์กับการให้เกียรติที่คู่สนทนาไม่ได้ออกเสียงตามอักขรวิธีปกติ ในกรณีดังกล่าว ผู้วิจัยถ่ายทอดข้อความเหล่านั้นให้มีความใกล้เคียงกับการออกเสียงตามความเป็นจริงมากที่สุด (เช่น “ดิฉัน” (ดิฉัน) “คำ” (คะ) “ครับ” (ครับ) ฯลฯ) นอกจากนี้ข้อมูลการสนทนายังกำกับด้วยสัญลักษณ์ต่างๆ ด้านการวิเคราะห์การสนทนาเพื่อให้เห็นรายละเอียดที่มากกว่าถ้อยคำที่ปรากฏตามตัวอักษร (ดูต่อในส่วนหลักการถ่ายทอดข้อมูล)

4. การต่อรองในระบบถ้อยคำให้เกียรติในภาษาไทย

ผู้วิจัยกำหนดนิยามของ “การให้เกียรติ” ว่า หมายถึง “การใช้ภาษาเพื่อยกสถานะของผู้ที่เป็นเป้าหมายให้สูงขึ้นหรืออยู่ในระดับสูง หรือเพื่อสะท้อนความเป็นทางการของบริบท/ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล” (หรือเพื่อบรรลุเป้าหมายทั้งสองไปพร้อมกัน) (ดูทรงธรรม อินทจักร, 2559, หน้า 144) และสืบเนื่องจากนิยามนี้ ผู้วิจัยเสนอเงื่อนไขที่ใช้ระบุภาษาที่เข้าข่าย “การต่อรองการให้เกียรติ” 2 ข้อ ซึ่งได้แก่ (1) รูปภาษาหรือพฤติกรรมนั้นไม่เป็นไปตาม “ครรลองการใช้ภาษาเชิงบัญญัตินิยม” ของสังคม และ/หรือ (2) รูปภาษาหรือพฤติกรรมนั้นไม่เป็นไปตาม “ความคาดหวัง” ของบุคคลใดบุคคลหนึ่งนอกเหนือจากตัวผู้พูด ผู้วิจัยได้ประยุกต์แนวคิดเรื่อง “ผลัด” (turn) (หรือผลัดการสนทนา (conversational turn)) ซึ่งถือเป็นองค์ประกอบพื้นฐานของการสนทนาเป็นมุมมองหนึ่งในการนำเสนอผลการวิเคราะห์ด้วย เราสามารถระบุขอบเขตของผลัดได้ด้วยการสังเกตหน่วยการสร้างผลัด (turn-constructive unit) ซึ่งมีลักษณะเป็นประโยค (sentence) อนุประโยค (clause) วลี (phrase) และ/หรือคำศัพท์ (lexicon) โดยทั่วไป (Sacks et al., 1974; Sidnell, 2010) ผลัดอาจมีความยาว 1 ประโยค 1 อนุประโยค 1 วลี หรือแม้แต่เพียง 1 คำ และสามารถมีหน่วยข้างต้นปรากฏมากกว่า 1 ประเภทตั้งแต่ต้นจนจบผลัด ผลัดของแต่ละฝ่ายอาจทับซ้อนกันและเกิดควบคู่ไปกับอวัจนภาษาและปรักขณภาษาต่างๆ ด้วย

4.1 การต่อรองภายในผลัด

หากเราเริ่มต้นด้วยการวิเคราะห์การต่อรองภายในผลัด (intraturn negotiation) ของผู้ใดผู้หนึ่งตั้งแต่ต้นจนจบ ก็จะมีประเด็นที่น่าสนใจอันหลากหลาย ส่วนที่หยิบยกมาแสดงในตัวอย่างที่ 1 เป็นผลัดที่ใช้โต้ตอบกันระหว่างพิธีกร (ชายวัยทำงาน) และแขกรับเชิญ (ชายสูงวัย) แต่ในที่นี้ผู้วิจัยจะเน้นที่การต่อรองภายในผลัดของพิธีกรผู้ซึ่งทำหน้าที่เป็นผู้พูดหลักก่อน ผลัดของเขากินเวลานานถึง 17 วินาที ในแง่การใช้อนุภาคแสดงความสุภาพ/การให้เกียรติ การต่อรองของเขาปรากฏอยู่ในรูปแปร (variant) ที่มีความเป็นทางการน้อยของตัวแปร (variable) “ครับ” อันได้แก่ “คับ” (ท้ายอนุประโยค “อาจจะมี 8 ล้านคับ” ในบรรทัดที่ 1) และ “จับ” (ท้ายวลี “ในจำนวน 8 ล้านเนี่ยจับ” ในบรรทัดที่ 2) หรือไม่มีก็ตัวแปรที่เป็นทางการระดับกลาง “อะ” (ท้ายวลี “ล้านกว่าอะ” และ “อีกครึ่งปิ่นอะ” ในบรรทัดที่ 2 และ 4 ตามลำดับ และประโยค “ล้านกว่าคนนี่มองในแง่ดีแล้วนะอะ” ในบรรทัดที่ 8) (ดูหลักการจำแนกอนุภาคเหล่านี้ใน Iwasaki & Ingkaphirom, 2005, pp. 179-181) นอกจากการต่อรองที่เกี่ยวกับการใช้อนุภาคแล้ว ตัวอย่างนี้ยังปรากฏการต่อรองที่สัมพันธ์กับคำกริยาที่เห็นอย่างเด่นชัด เช่น ในบรรทัดที่ 10 (“เพราะเรายังไม่รู้ขนาดเลยว่า”) คำว่า “รู้” เป็น

ในตัวอย่างที่ 2 ผลัดของพิธีกรในตัวอย่างนี้มีความยาวเพียง 8 วินาที แต่ก็มีการต่อรองการให้เกียรติภายในผลัดที่ซับซ้อนเช่นกัน ข้อความที่หยิบยกมาแสดงในตัวอย่างนี้ปรากฏการพูดของคู่สนทนาทั้งสองเช่นเดียวกับตัวอย่างที่ 1 แต่ผู้ที่ครองสิทธิ์ในการพูดคือ พิธีกร (ชายวัยทำงาน)

ตัวอย่างที่ 2 พิธีกรถามคำถามเรื่องบุคคลต้นแบบของแซกรับเชิญ (ข้อมูลชุดที่ 2.4: 0.11-0.19)

- 1 พิธีกร: ช่วงนี้มาคุยเรื่อง::งส่วนตัวกันมั่ง=
- 2 แซกรับเชิญ: =ครับ=
- 3 พิธีกร: =ตอนนี้เนี่ยอาจารย์ชาติเป็น>เหมือน<(.) ไอ้ดอลของใครหลายๆ คน=
- 4 แซกรับเชิญ: =ครับ
- 5 พิธีกร: จะถามว่า ไอ้ดอลของอาจารย์นะ (.) คือใครครับ

การต่อรองภายในผลัดพบได้ในสิ่งที่พิธีกรกล่าวในทั้ง 3 ช่วง (หรือบรรทัด) ของผลัด ในขณะที่ประโยคในบรรทัดที่ 1 ไม่มีถ้อยคำให้เกียรติใด ๆ ประโยคในบรรทัดที่ 3 มีการระบุคำบุรุษสรรพนาม “อาจารย์ชาติ” ซึ่งแม้จะสะท้อนการให้เกียรติคู่สนทนา (ชายวัยกลางคน) ในฐานะแซกรับเชิญที่มีสถานะทางสังคมในระดับสูงและมีอาวุโสมากกว่าตัวพิธีกรเอง แต่ประโยคนี้มีตำแหน่งที่สามารถใช้รูปภาพที่สื่อการให้เกียรติอื่น ๆ ได้อีก โดยเฉพาะอย่างยิ่งตำแหน่งท้ายสุดของประโยค ซึ่งเป็นจุดที่สามารถใส่อนุภาคแสดงความสุภาพ “ครับ” ได้ด้วย ประเด็นที่น่าสนใจต่อมาคือ การต่อรองในระดับประโยคในบรรทัดที่ 5 จริงอยู่ที่ประโยคดังกล่าวปรากฏอนุภาค “ครับ” แต่ผู้ที่ยึดหลักความสุภาพตามแบบแผนอาจมีข้อกังขาถึงว่า พิธีกรควรออกเสียง “ร” ให้ชัดตามอักขรวิธีตามแบบแผน การกล่าวว่า “(ขอ) เรียนถาม” น่าจะมีความเหมาะสมกว่าการใช้เพียงกริยา “ถาม” และอนุภาค “นะ” ควรมีอนุภาคแสดงความสุภาพ “ครับ” ตามมาด้วย เป็นที่น่าสังเกตว่า ถึงแม้พิธีกรในตัวอย่างที่ 1 จะใช้รูปแสดงการให้เกียรติจำพวกอนุภาคอย่างสม่ำเสมอว่าพิธีกรในตัวอย่างที่ 2 แต่พิธีกรในตัวอย่างที่ 2 จบผลัดของตนด้วยอนุภาคแสดงความสุภาพ “ครับ” ทว่าพิธีกรในตัวอย่างที่ 1 เลือกที่จะไม่จบประโยคปิดท้ายผลัดด้วยอนุภาคที่เป็นไปได้ใด ๆ

การต่อรองภายในผลัดในตัวอย่างทั้งสองก่อนนี้เป็นข้อมูลจากการสนทนาในช่วงที่พิธีกรเป็นผู้พูดหลัก แต่ในตัวอย่างที่ 3 การต่อรองภายในผลัดมีผู้พูดหลักคือ แซกรับเชิญ บริบทของตัวอย่างที่ 3 มีความเป็นทางการน้อยกว่า 2 ตัวอย่างแรก อีกทั้งผู้ร่วมการสนทนาเป็นผู้ที่มีความสนิทสนมกันและมีวัยไล่เลี่ยกัน

ตัวอย่างที่ 3 *แขกรับเชิญให้ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับการพึ่งพาอาศัยกันในสังคม (ข้อมูลชุดที่ 3.4: 4.30-4.46)*

- 1 แขกรับเชิญ: คือเราพูดกันตรงๆ นะในสังคมหะ (.) เราให้ (.) แล้วเราก็ต้องได้รับกลับ
- 2 อันนี้เป็นเรื่องปกติไม่มีใครหรอกคับที่ว่า จะให้อย่างเดียว รึว่า จะรับอย่างเดียว
- 3 พิธีกร 1: [ใช่]
- 4 พิธีกร 2: [อ่าๆ ((พยักหน้า))]
- 5 แขกรับเชิญ: มันเป็นไปได้ (.) [ปัจจุบันมันต้องคิดยัง[เงี้ยว] >เพราะฉะนั้น<]
- 6 พิธีกร 2: ใช่ ((พยักหน้า)) [ซ้าย [ซ้ายๆๆ]
- 7 แขกรับเชิญ: #ทุกคนมีเหตุผล::=
- 8 พิธีกร 1: =อ้า[::
- 9 พิธีกร 2: [อะ
- 10 แขกรับเชิญ: วันนี้ (.) นิวรณ์มัลของเรา(((ปรบมือ))) #มีเรื่องนำเสนอใหม่
- 11 พิธีกร 1: [(((ปรบมือ))) (.) อะ

โดยทั่วไปแล้ว ผู้ที่ทำหน้าที่เป็นพิธีกรในรายการสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยเลือกใช้เป็นบริบทของการศึกษาในครั้งนี้มักเป็นผู้ที่อ่อนอาวุโสกว่าแขกรับเชิญเสมอ ตัวอย่างที่ 3 ก็มีลักษณะดังกล่าวก็เช่นกัน ในตัวอย่างนี้ แขกรับเชิญ (ชายวัยกลางคน) ใช้ถ้อยคำให้เกียรติที่เห็นเด่นชัดเพียงครั้งเดียว กล่าวคือ การใช้อนุภาค “คับ” ท้ายประโยค “ไม่มีใครหรอกคับ” ในบรรทัดที่ 2 นอกจากนั้นแล้ว การพูดของเขาประกอบไปด้วยการต่อรองการสื่อเจตนาให้เกียรติ (ด้วยการไม่ใช้รูปภาษาแสดงการให้เกียรติใดๆ) เป็นระยะทั้งในระดับประโยค (เช่น “วันนี้นิวรณ์มัลของเรามีเรื่องนำเสนอใหม่” ในบรรทัดที่ 10) ระดับอนุประโยค (เช่น “เพราะฉะนั้นทุกคนมีเหตุผล” ในบรรทัดที่ 5 และ 7) และระดับวลี (เช่น “ในสังคมหะ” ในบรรทัดที่ 1) การสนทนาในช่วงสั้นๆ นี้มีการต่อรองในระดับคำด้วย สังเกตได้จากการที่พิธีกรทั้ง 2 ราย (ชายวัยทำงาน) สลับกันกล่าวคำตอบขึ้นต่ำ (เช่น “ใช่” “อ้า” และ “อะ” ในบรรทัดที่ 3, 4, 6, 8, 9 และ 11) ในขณะที่ฟังข้อคิดเห็นของแขกรับเชิญอยู่

4.2 การต่อรองระหว่างผลัด

เมื่อพิจารณาข้อมูลที่รวบรวมมาได้ในมิติที่กว้างขึ้น การต่อรองเจตนาให้เกียรตินี้ยังมีปรากฏในการสนทนายาระหว่างผลัดอีกด้วย ซึ่งภายใต้้นั้นมีการต่อรองภายในผลัดเป็นองค์ประกอบที่สำคัญอยู่เสมอ การวิเคราะห์การใช้ถ้อยคำให้เกียรติในการต่อรองระหว่างผลัด (interturn negotiation) ช่วยทำให้เห็นมุมที่ซับซ้อนเข้าไปอีกในแง่ที่ว่า ในช่วงที่การสนทนาไม่ได้มีผู้ใดผู้หนึ่งครองสิทธิ์ในการ

พูดและฝ่ายตรงข้ามเพียงให้การสนับสนุนเป็นหลักเช่นตัวอย่างในตอนที 4.1 การสื่อเจตนาที่ หลากหลายโดยผู้ร่วมการสนทนาแต่ละฝ่ายมีอิทธิพลต่อการต่อรองการให้เกียรติระหว่างกันอย่างไรบ้าง

ตัวอย่างที่ 4 เป็นปฏิสัมพันธ์ระหว่างคู่สนทนา 3 ราย แต่ช่วงที่ผู้วิจัยนำมาแสดงเป็นส่วนที่ พิธีกรรายที่ 1 (หญิงวัยทำงาน) และผู้รับการสัมภาษณ์ (ชายสูงวัย) ได้ตอบกัน ส่วนพิธีกรรายที่ 2 (ชายวัยทำงาน) เพียงให้การสนับสนุนด้วยอวัจนภาษาและถ้อยคำสั้นๆ เป็นครั้งคราว เมื่อสังเกตใน องค์กรรวม การต่อรองเจตนาให้เกียรติของพิธีกรหญิงและแขกรับเชิญสัมพันธ์กับการใช้อำนาจและคำ เรียกบุคคลเป็นหลัก

ตัวอย่างที่ 4 พิธีกรสัมภาษณ์นักการเมืองทางโทรศัพท์เกี่ยวกับพฤติกรรมที่เข้าข่ายการทุจริตของข้าราชการ (ข้อมูลชุดที่ 1.7: 0.01-4.56)

- 1 แขกรับเชิญ: (สวัสดี) คำนาคณอนงค์นาฏ คุณ(สุรัช)ครับ
- 2 พิธีกร 1: ค่า ถ้ามเป็นภาพรวมก่อนนะค่า (.) การโอนเงินวันนี้คะ ภาพรวมตอนนี้เป็นยังงัยบ้างฮ้า
- 3 แขกรับเชิญ: (0.5) ก็:ส่วนใหญ่เรียบร้อยดีนะครับ ได้รับ (.) รายงานจากทางธนาคารทรัพย์สินนาคะครับ
- 4 พิธีกร 2: ((พยักหน้า))
- 5 แขกรับเชิญ: ก็:ยัง:ยังราบรื่นดีอาจมี: (.) ปัญหาบ้าง (.) เล็กน้อย(นะฮะ)
- 6 พิธีกร 1: (.) ค่า::
- 7 แขกรับเชิญ: [เพราะว่า>เกษตรกร<เราส่วนใหญ่เนี่ยร้อยละ<95 เปอร์เซนต์>ก็จะ:: (.)
- 8 <ใช้บัญชีกับธนาคารทรัพย์สินนาคะ>ในส่วนที่แจ้งบัญชีอื่นเนี่ยก็>ก็ไม่ถึง<5 เปอร์เซนต์
- 9 พิธีกร 2: (.) อืม::
- 10 แขกรับเชิญ: [ที่นี้ประเด็นก็อยู่ว่า >เกษตร<กรเนี่ยคุ้นเคยกับการไปที่สาขาคับ
- 11 พิธีกร 1: ค่า:: (.) ตัว[เลขที่ผ่านสิทธิ์] ค่า: (.) ตัวเลข[ที่ผ่านสิทธิ์] >ณ ตอนนีเท่าไรฮะ<]
- 12 แขกรับเชิญ: [ไป(เป็น)] [ก็:ประมาณ 6.7] 6.7 ล้านนะครับใน ๆ กลุ่มที่ 1
- 13 แล้วก็ส่วนกลุ่มที่ 2 ที่จะ: (.) ที่จะ: อาลางทะเบียนตรวจสอบภายใน 15 พฤษภาคมนะฮะ {...}
- 14 พิธีกร 1: {0.56-2.03}
- 15 แขกรับเชิญ: ท่านคะ ขอถามอีกทีนะคะเออ จะเริ่ม>เมื่อไหร่คะเรื่องการจัดศูนย์<นะคะ
- 16 พิธีกร 1: เออ: ตั้งแต่พฤษภาคมครับ
- 17 แขกรับเชิญ: [ตั้งๆ ศูนย์ที่ไหนคะ]
- 18 พิธีกร 1: [คือ: เราต้องให้::]ที่กระทรวงกับ 2 ก็คือ ทุกอำเภออะครับ
- 19 {2.15-4.48}
- 20 ค่าคะ คุณมนุญศักดิ์คะ <คา:ว่า สาเหตุ>ที่คิดว่า จะมีการตกลงต้องไปร้องทุกข์
- 21 เสียเวลา
- 22 กันเนี่ยคะ คา>ว่า น่าจะมาจากเรื่องอะไร(ฮะ)<

กล่าวคือ พิธีกรหญิงลงท้ายประโยคต่าง ๆ ด้วยอนุภาคแสดงความสุภาพแบบเป็นทางการ ระดับกลาง “อ้อ” และ “ฮะ” ท้ายประโยคสุดท้ายของบรรทัดที่ 2, 6, 11 และ 19 ตลอดจนสลับ การเรียกผู้รับการสัมภาษณ์ว่า “ท่าน” และ “คุณ” (ซึ่งเป็นคำที่มีความเป็นทางการที่ลดหลั่นกัน) ในบรรทัดที่ 14 และ 18 ตามลำดับ ส่วนในอีกด้านหนึ่ง แกรับเชิญต่อรองด้วยการกล่าวอนุภาคที่ ทำหน้าที่แทนรูปแปรมาตรฐาน “ครับ” ท้ายวลีและประโยคต่างๆ อันได้แก่ “ครับ” “ฮะ” และ “คับ” เช่น ในบรรทัดที่ 1, 5, 10 และ 13 ตามลำดับ และในบรรทัดที่ 7 และ 8 เขากล่าวอนุ ประโยคต่าง ๆ โดยปราศจากรูปภาษาที่แสดงการให้เกียรติใดๆ นอกไปจากการต่อรองด้วยรูปภาษา ตามที่กล่าวไปแล้ว ตัวอย่างที่ 4 ยังปรากฏการต่อรองการให้เกียรติที่เป็นผลมาจากความไม่คล่องตัว ในการสลับผลัดปรากฏที่น่าสนใจกรณีหนึ่งคือ การพูดแทรก (interruption) ปรากฏการณ์ดังกล่าว เป็นการพูดพร้อมกัน (simultaneous talk) ประการหนึ่ง ตามนิยามดั้งเดิม การพูดแทรกหมายถึง ผลัดที่เริ่มโดยผู้ใดผู้หนึ่ง (ซึ่งมีเนื้อความมากกว่าคำตอบขึ้นต่ำ) ในขณะที่ผู้อื่นกำลังกล่าวบางสิ่งใน ช่วงแรกหรือช่วงกลางของผลัดของตนเองอยู่ จนมักเป็นเหตุให้การสนทนาเกิดความตะกุกตะกักหรือ อาจหยุดชะงักไปชั่วขณะ (Sidnell, 2010, pp. 51-56) ในตัวอย่างที่ 4 แกรับเชิญเป็นฝ่ายพูด แทรกพิธีกรหญิงในบรรทัดที่ 12 (วลี “ไปเป็น” และ “ก็ประมาณ 6.7”) และบรรทัดที่ 17 (ประโยค “คือเราต้องให้”) (ดูต่อในตอนต่อไป 4.3.1)

ตัวอย่างที่ 5 พิธีกรเริ่มต้นการสัมภาษณ์แกรับเชิญเกี่ยวกับการค้าหุ้น (ข้อมูลชุดที่ 1.4: 0.01-0-32)

- 1 พิธีกร: <สวัสดีค่ะอาจารย์ค้า[::>) ไหว้((
- 2 แกรับเชิญ: [หวัดดีครับ=)) ไหว้ตอบ((
- 3 พิธีกร: =ขอบคุณอาจารย์มากเลย (.) เออเพื่อเป็นไปตามหลักนะคะ โควิดโน้นทีน
- 4 เราต้องเว้นระยะห่าง 1 เมตร[::]) เหยียดแขนไปทางผู้ฟัง ((นะคะเพื่อเซฟทั้งคู่[ด้วย]นะคะ
- 5 แกรับเชิญ : [)หวัเราะ(([ครับๆ]
- 6 พิธีกร: ลดความเสี่ยง (.) วันนี้)) (.) เอ้อมจับโทรศัพท์มือถือตรงหน้า() เรามาไล่พิกันคะ=
- 7))ถือโทรศัพท์ด้วยมือซ้าย ((
- 8 แกรับเชิญ: =ครับ
- 9 พิธีกร: เป็น::เทปแรกของเราต้องรอ:ด
- 10 แกรับเชิญ: อ่า (.) ครับคับ(
- 11 พิธีกร : ((สัมผัสและก้มมองโทรศัพท์สลับกับหันไปมองแกรับเชิญ ((
- 12 ไล่พิสเลยอาจารย์(.) วันนี้เป็น*ยังไงคะ* hh
- 13 แกรับเชิญ: (.) วันนี้เป็นหุ- >มันเป็น<วันที่ผมว่า หุ่นสวิงจนกระทั่ง>แบบ< (.)

ต่อมาตัวอย่างที่ 5 สะท้อนการต่อการขอให้เกียรติที่คล้ายกับในตัวอย่างที่ 4 ในแง่ที่ว่า มีการปรากฏการไม่ใช้อย่างคำให้เกียรติเกี่ยวกับอนุภาคแสดงความสุภาพบ่อยครั้ง ในส่วนของพิธีกร (หญิงวัยทำงาน) เธอกล่าวส่วนต่าง ๆ ของผลัด โดยไม่ลงท้ายด้วยอนุภาค “ค่ะ” ตามแบบแผนการใช้ภาษาไทย เป็นต้นว่า ในบรรทัดที่ 3 (หลังคำนาม “โควิดโน่นนี่”) บรรทัดที่ 6 (หลังกริยาลี “ลดความเสี่ยง”) บรรทัดที่ 9 (หลังกริยาลี “เป็นเทปแรกของเราต้องรอด”) บรรทัดที่ 15 (หลังกริยาลี “เซอร์กิตไปแล้วด้วย”) และบรรทัดที่ 17 (หลังคำว่า “ใช่”) เมื่อวิเคราะห์ในรายละเอียดต่อไปอีก การต่อการขอให้เกียรติไม่ได้มีเพียงกรณีการไม่ใช้อย่างคำแสดงการให้เกียรติในตำแหน่งที่ควรเป็นตามแบบแผนเท่านั้น แต่รวมไปถึงการที่มีการใช้อย่างคำให้เกียรติซ้ำซ้อน เป็นต้นว่า ในบรรทัดที่ 1 พิธีกรไม่จำเป็นต้องใช้รูปแปร “คำ” อีกตามหลังคำเรียกบุคคล (“อาจารย์”) ในตำแหน่งท้ายอย่างคำเช่นนี้ เพราะอย่างไรเสียเธอก็ได้กล่าวรูปภาษาที่แสดงการให้เกียรติที่เหมาะสมไปแล้วด้วยลี “สวัสดี” ซึ่งตามมาด้วยรูปแปร “ค่ะ” และการยกมือไหว้ การต่อการอีกกรณีหนึ่งที่มีความสับสนในการตีความสูงคือ การลงท้ายหน่วยการสร้างผลัดด้วยอย่างคำให้เกียรติที่ผู้ใช้ภาษาไทยบางท่านอาจประเมินว่า ยังไม่ครบถ้วนหรือเหมาะสมอย่างเพียงพอ ในที่นี้ผู้วิจัยมุ่งวิเคราะห์การที่พิธีกรกล่าวลี “ขอบคุณอาจารย์มากเลย” และประโยค “ไต่สดเลยอาจารย์” ในบรรทัดที่ 3 และ 12 ตามลำดับ ในกรณีแรก พิธีกรสามารถเพิ่มอนุภาค “ค่ะ” ในตำแหน่งท้ายสุดของอย่างคำขอบคุณในบรรทัดที่ 3 และก่อนคำว่า “อาจารย์” ในบรรทัดที่ 12 ทั้งนี้สามารถตั้งข้อสังเกตเสริมได้ว่า จริงอยู่ที่ทั้ง 2 กรณีมีการใช้คำเรียก “อาจารย์” ซึ่งแม้จะฟังดูเหมาะกับบริบทและผู้ฟังแล้ว แต่ผู้ใช้ภาษาไทยบางท่านอาจมองในแง่หลักการว่า น่าจะต้องเติมอนุภาค “ค่ะ” ในตำแหน่งที่ควรด้วย เมื่อหันมาวิเคราะห์ผลัดต่าง ๆ ของแขกรับเชิญ (ชายสูงวัย) บ้าง ผู้วิจัยพบว่า แขกรับเชิญต่อการขอให้เกียรติด้วยรูปภาษาดังนี้คือ การกล่าวตอบการทักทายด้วยลีในรูปผ่อนคลาย “หวัดดี” (แทน “สวัสดี”) ในบรรทัดที่ 2 รวมทั้งการไม่ใช่อนุภาค “ครับ” หรือรูปแปรแบบต่างๆ ท้ายอนุประโยค “เพราะว่าตอนเข้ามาเกือบจะ: (.) เซอร์กิตเบรก” ในบรรทัดที่ 14 และประโยค “เซอร์กิตไปแล้ว” ในบรรทัดที่ 16

การสัมภาษณ์ในสื่อโทรทัศน์จัดอยู่ในจำพวกการปฏิสัมพันธ์ที่มีความเป็นทางการ (Lauerbach, 2007, p. 139) ทว่าประเภท (genre) ของการสื่อสารเช่นนี้อาจไม่ได้เกิดขึ้นระหว่างผู้ร่วมการสนทนาที่มีระยะห่างทางสังคมมากและ/หรือภายใต้ประเด็นที่เป็นทางการเสมอไป (Clayman & Heritage, 2002) และเพื่อจุดประสงค์ด้านความบันเทิง รายการสัมภาษณ์ในประเด็นที่เน้นความผ่อนคลายก็เป็นบริบทการสนทนาที่เป็นที่สนใจของสาธารณชนเช่นกัน (Fairclough, 1995, pp. 66-73) ผู้วิจัยพบการใช้ภาษาในทำนองนี้เป็นจำนวนมากในข้อมูลที่รวบรวมมาได้ ผลัดการสนทนาต่อเนื่องในตัวอย่างที่ 6 เป็นหนึ่งในกรณีดังกล่าว แต่ก็เป็นการใช้ภาษาที่ค่อนข้างสุดโต่ง เนื่องจากเต็มไปด้วยภาษาที่ไม่เป็นทางการและภาษาที่สะท้อนความไม่สุภาพ (หากพิจารณาตามรูปภาษาและหน้าที่สื่อความระดับพื้นผิว) ผู้ร่วมการสนทนาทั้ง 4 รายต่างเป็นชายวัยทำงาน แต่แขกรับเชิญมีอาวุโสน้อยที่สุดและมีความสนิทสนมเป็นการส่วนตัวกับพิธีกรรายที่ 1

ตัวอย่างที่ 6 พิธีกรสนทนากับแขกรับเชิญในเรื่องการทำงานและชีวิตทั่วไป (ข้อมูลชุดที่ 3.2: 0.56-5.14)

- 1 พิธีกร 1: ((แตะไหล่ของแขกรับเชิญ)) แล้วแก...ก็มีโอกาสที่จะดัง= แล้วก็รับงาน
- 2 พิธีกร 2: =(อืม)
- 3 พิธีกร 1: เป็นหมื่นเป็นแสนเป็นล้านได้= ทำไมดัดจริตไม่รับ ((ขมวดคิ้วขณะที่ถาม))
- 4 แขกรับเชิญ: =(อืม) ผม (.) ผมเพิ่งบอกไปเองเมื่อเกียะ ((หัวเราะและยื่นมือไปแตะพิธีกร 1))
- 5 พิธีกร 1: กูรู้(แล้วมัย) ถ้าสมมติมีตบ:บ^{เรื่อง} ((ถอดรองเท้าเพื่อจะใช้ตีแขกรับเชิญ))
- 6 พิธีกร 2: ((หัวเราะ))
- 7 พิธีกร 3: ใจเย็นเย้:น ใจเย็นแม่= (.) #รู้แหละว่า รายการมันดึก ((ยื่นมือออกไปโบกห้ามพิธีกร 1))
- 8 พิธีกร 1: =(จริงๆ)
- 9 พิธีกร 3: มันดึกแต่ว่าวันเนี่ยวันศุกร์เดี๋ยงแม่= โลกี้เลี้ยงเด็กก็เปิดดูอยู่แม่
- 10 พิธีกร 1: =(อะหออ) ((สวมรองเท้ากลับตามเดิม))
- 11 พิธีกร 2: ((เสียงหัวเราะดังชัดขึ้น))
{1.15-5.04}
- 12 พิธีกร 3: #นี่พี่ถามหน่อย (เวลาที่อยู่-) สมัยก่อนที่>ไปอยู่บ้านพี่ชาติ พี่ชาติดำเค้าเคยหิวหนูแม่?<=
แม่?<=
- 13 แขกรับเชิญ: =ผมมะ ผมพูด^{เรื่อง}นี้เนะ (.) ผมเป็นเด็กคน^{นี้} (.) ที่โชคดีมาก=
- 14 พิธีกร 3: =[ทำไม]
- 15 พิธีกร 1: [ไม่หิว]เลย ((แสดงสีหน้าจริงจัง))
- 16 แขกรับเชิญ: เพราะว่าถ้าเขาจับผมอะ (.) ((อมยิ้มก่อนพูด)) ผม^{เตะ}จริงๆ นะ:~? ((หัวเราะ))

เมื่อเปรียบเทียบกับผู้ร่วมการสนทนารายอื่น พิธีกรรายที่ 1 ต่อรองการให้เกียรติในทุกช่วงที่เขาพูดอย่างชัดเจนเนื่องจากไม่ได้ใช้รูปภาพแสดงการให้เกียรติเลยแม้แต่ตำแหน่งเดียว เป็นต้นว่า ในระดับประโยค เช่น ในบรรทัดที่ 3 ไม่เพียงแต่เขาจะไม่กล่าวรูปภาพแสดงการให้เกียรติใด ๆ เขายังใช้โครงสร้างประโยคคำถามแฝงเจตนาวิจารณ์และประชดประชัน (“ทำไมดัดจริตไม่ + คำกริยา”) ไปในขณะเดียวกัน ในช่วงไล่เลี่ยกันนี้ ในบรรทัดที่ 5 นอกจากเขาจะต่อรองด้วยบุรุษสรรพนาม “กู” เพื่ออ้างถึงตนเองในประโยค “กูรู้แล้วมัย” แล้ว ในอนุประโยคที่ตามมา เขายังได้ใช้บุรุษสรรพนาม “มึง” เพื่ออ้างถึงแขกรับเชิญ พร้อมกับแสดงกิริยาที่สะท้อนความรุนแรงทางกายภาพด้วยการถอดรองเท้าข้างหนึ่งเพื่อจะนำไปตีแขกรับเชิญด้วย

พิธีกรรายที่ 3 มีอาวุโสน้อยกว่าพิธีกรรายที่ 1 แต่ก็มากกว่าแขกรับเชิญ ในช่วงบรรทัดที่ 7 และ 9 เขาหันไปคุยกับพิธีกรรายที่ 1 เพื่อคลี่คลายสถานการณ์ที่เริ่มมีความตึงเครียดมากขึ้น เขาต่อรองด้วยการใช้คำเรียกพิธีกรรายที่ 1 ว่า “แม่” ใน 3 ประโยคในบรรทัดที่ 7 และ 9 อันได้แก่ “ใจเย็นแม่” “มันดึกแล้ววันเนี่ยวันศุกร์เด็กก็ดูใจแม่” และ “ไลฟ์เลยเด็กก็เปิดดูอยู่แม่” คำว่า “แม่” ในที่นี้ไม่ได้สื่อความหมายตามรูปภาพ แต่เป็นคำเรียกที่ชาวไทยบางกลุ่มนิยมใช้เรียก/อ้างถึงบุคคลที่มีเพศสรีระเป็นหญิงโดยทั่วไปหรือชายที่สวมบทบาทเพศภาวะหญิง (femininity) (ดู Coates, 2004, pp. 140, 200) ซึ่งผู้พูดให้การยกย่องไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง และเป็นที่ทราบกันดีในสื่อของประเทศไทยว่า พิธีกรรายที่ 1 และ 3 ต่างก็เป็นสมาชิกของชุมชนแห่งวิถีปฏิบัติ (community of practice) แบบหลังอย่างเปิดเผย ผู้วิจัยพบการต่อรองในระดับคำที่พิธีกรรายที่ 3 ใช้ด้วย นั่นก็คือการถามแขกรับเชิญว่า “ทำไม” โดยไม่มีรูปภาพแสดงการให้เกียรติร่วมด้วย

ในส่วนการพูดของแขกรับเชิญ แม้ว่าแขกรับเชิญจะได้ต่อรองการให้เกียรติในระดับประโยคและระดับคำในตำแหน่งต่าง ๆ ในบรรทัดที่ 4, 13 และ 16 (ตลอดจนในบรรทัดที่ 16 เขายังได้สื่อเจตนาที่จะทำร้ายร่างกายพิธีกรรายที่ 1 ในเชิงที่เล่นที่จริงอีกด้วย) แต่เขาก็ยังคงใช้สรรพนามบุรุษที่ 1 “ผม” ในช่วงต้นของทุกประโยค ซึ่งสะท้อนการรับรู้เกี่ยวกับความเป็นทางการของบริบทและบทบาททางสังคมของเขากับผู้ร่วมการสนทนารายอื่น และเขาก็สามารถเลือกใช้ภาษาที่สอดคล้องกับเงื่อนไขเหล่านี้ได้อย่างลงตัวในระดับหนึ่ง

4.3 พลวัตของการตีความ

ในตอนี่ 4.3 นี้ ผู้วิจัยจะหยิบยกข้อค้นพบหลักที่ได้นำเสนอไปแล้วในตอนี่ 4.1 และ 4.2 มาอภิปรายให้เห็นถึงกลิ่นอายของการตีความ การต่อรอง การให้เกียรติในประเด็นด้าน

บรรทัดฐานของการใช้ภาษาและด้านอิทธิพลของปัจจัยภายนอกตัวภาษา ซึ่งทำให้เป็นที่ประจักษ์ถึงความซับซ้อนของระบบการแสดงการให้เกียรติในภาษาไทยตามบริบทที่ผู้วิจัยเลือกศึกษา

4.3.1 แบบแผน รูปแบบ และการประเมินในเชิงลบ

ข้อค้นพบที่ได้นำเสนอไปแล้วทำให้เห็นแนวโน้มที่น่าสนใจหลายประการ ก่อนอื่นการต่อรองทั้งแบบภายในผลัดและแบบระหว่างผลัดที่ผู้วิจัยใช้เป็นตัวอย่างส่วนใหญ่ล้วนอยู่ในขอบข่ายของการต่อรอง “รูปให้เกียรติตามแบบแผน” (conventional honorific form) รูปให้เกียรติจำพวกนี้มีลักษณะเป็นหน่วยทางภาษาแบบต่าง ๆ ที่เน้นสื่อความเป็นทางการ (อาทิ คำนาม คำบุรุษสรรพนาม คำเรียกบุคคล คำนำหน้าชื่อ/ตำแหน่ง คำกริยา คำบุพบท อนุภาค โครงสร้างประโยค ลำนวนตายตัว รวมทั้งอวัจนภาษาและปรลักษ์ณภาษาบางประการ) เพียงแต่ผู้ที่มีความชำนาญในการใช้ภาษาไทยสังเกตรูปภาษาที่ปรากฏก็จะสามารถรับรู้ได้ว่า ถ้อยคำเหล่านี้สามารถนำไปใช้สื่อเจตนาให้เกียรติได้

แม้การศึกษาครั้งนี้จะไม่ได้เป็นการวิเคราะห์ในเชิงปริมาณ แต่การต่อรองรูปให้เกียรติตามแบบแผนที่ปรากฏบ่อยครั้งที่สุดก็ว่าได้เกี่ยวเนื่องกับการจัดการการใช้อนุภาคแสดงความสุภาพ/ความเป็นทางการเป็นหลัก ความโดดเด่นดังกล่าวมีความเชื่อมโยงกับลักษณะเฉพาะทางโครงสร้างของภาษาไทย อนุภาคจำพวกนี้เป็นสิ่งที่ผู้ใช้ภาษาไทยซึ่งยึดมั่นในแบบแผนการใช้ภาษาแบบดั้งเดิมคาดหวังให้มีปรากฏท้ายถ้อยคำเสมอ (ซึ่งนัยของ “ท้ายถ้อยคำ” ในที่นี้อาจหมายถึงท้ายประโยค ท้ายอนุประโยค ท้ายวลี และ/หรือท้ายคำก็ได้) (รังรอง นิลประภัสสร, 2546, หน้า 105; Peyasantiwong, 1981, p. 37) ดังนั้นการปรากฏและไม่ปรากฏ รวมทั้งการปรับเปลี่ยน (shift) อนุภาคจำพวกนี้จึงเป็นสิ่งที่สังเกตได้โดยง่ายและสามารถใช้ตัดสินว่า ผู้พูดกำลังให้เกียรติผู้ฟังอยู่หรือไม่ได้อย่างแจ่มชัดประการหนึ่ง กระนั้นก็ดีภาษาไทยรูปให้เกียรติในตำแหน่งอื่นๆ ของถ้อยคำ (อาทิ ภาคประธานและภาคแสดง) เช่นกัน แต่บางรูปสามารถละได้ (เช่น คำนามและคำบุรุษสรรพนาม) บางรูปไม่มีรูปแปรที่แสดงการให้เกียรติ (เช่น กริยา “ไป” และ “มา” ตลอดจนวิกตรรรดกริยา ซึ่งต่างจากกริยาเช่น “กิน” และ “บอก” ที่มีรูปแปรเพื่อสื่อเจตนาให้เกียรติคือ “ทาน”/“รับประทาน” และ “กล่าว”/“เรียน” ตามลำดับ) และบางรูปเป็นสิ่งที่ผู้พูดเห็นว่า ยังไม่มีบริบทที่จำเป็นต้องสื่อเนื้อความเช่นนั้น (เช่น บุพบท “แต่” และโครงสร้าง “ขออนุญาต + กริยา”) เนื่องด้วยความลื่นไหลของหลักทางภาษาของภาษาไทยเช่นที่กล่าวมานี้ การประเมินว่า รูปภาษาที่ผู้พูดใช้สื่อการให้เกียรติหรือไม่ หรือสื่อการให้เกียรติได้อย่างเพียงพอหรือไม่ จึงเป็นเรื่องที่ซับซ้อน ยิ่งเรามองต่อไปว่า ความเหมาะสมของการใช้ภาษาเพื่อสื่อการให้เกียรติในบางกรณีไม่ได้ขึ้นอยู่กับ

ปรากฏและการไม่ปรากฏของรูปให้เกียรติตามแบบแผนเพียงตำแหน่งเดียวในถ้อยคำ แต่ต้องพิจารณาการปรากฏและการไม่ปรากฏนั้นร่วมกับรูปให้เกียรติตามแบบแผนในตำแหน่งอื่นของถ้อยคำนั้นๆ และถ้อยคำอื่นๆ ที่ตามมาของผู้พูด (และของผู้อื่นในบางกรณี) ด้วย หลักการของการใช้ภาษาเพื่อสื่อการให้เกียรติ การนำรูปให้เกียรติตามแบบแผนไปใช้จริง และการตีความรูปให้เกียรติเหล่านี้ก็มีความซับซ้อนมากยิ่งขึ้นไปอีก เราสามารถศึกษากลไกของความสั่นไหวดังกล่าวในแง่การปรับ (รูป) (modification) การละ (omission) การเพิ่ม (addition) การย้าย (displacement) และการผสม (mixture) ของรูปให้เกียรติตามแบบแผนและรูปภาษาที่เกี่ยวข้องต่อไปในงานวิจัยในอนาคต

แนวโน้มอีกประการหนึ่งที่เป็นองค์ความรู้เพิ่มเติมให้กับการวิจัยด้านถ้อยคำให้เกียรติในภาษาไทยมีอยู่ว่า นอกจากการให้เกียรติและการต่อรองการให้เกียรติจะไม่ได้ผูกยึดอยู่กับรูปภาษาแบบใดแบบหนึ่งเสมอไป ยังมีรูปภาษาหรือพฤติกรรมซึ่งต้องอาศัยข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ร่วมสนทนา ข้อความต่อเนื่อง และ/หรือบริบทภายนอกภาษาร่วมด้วยเพื่อบอกเจตนาให้เกียรติ (หรือเจตนาต่อรองการให้เกียรติ) ให้ได้อย่างถ่องแท้ ผู้วิจัยเรียกข้อมูลจำพวกหลังนี้ว่า “รูปให้เกียรติตามสถานการณ์” (situated honorific form) ซึ่งตามหลักการแล้วแฝงอยู่ในการสื่อสารหลากหลายประเภท ไม่ว่าจะเป็นการแสดงความลึงเล (โดยพิธีกรรายชื่อที่ 1 ในตัวอย่างที่ 4) การใช้คำตอบขึ้นต่ำเป็นระยะ (โดยแขกรับเชิญในตัวอย่างที่ 2 และโดยพิธีกรทั้ง 2 รายในตัวอย่างที่ 3) การให้ข้อมูลหรือคำอธิบายที่พอเหมาะ (โดยแขกรับเชิญในตัวอย่างที่ 4) การไม่กล่าวถึงข้อจำกัดของบุคคลอื่นต่อหน้าธารกำนัล (โดยแขกรับเชิญในตัวอย่างที่ 6) การใช้ทำนองเสียงสูงและ/หรือการลากเสียง (drawl) (โดยพิธีกรรายชื่อที่ 1 ในตัวอย่างที่ 4) และการใช้วจนภาษาบางประเภท (เช่น การยกมือไหว้เพื่อทักทายแขกรับเชิญโดยพิธีกรในตัวอย่างที่ 5) (เปรียบเทียบกับ Brown, 2015b, p. 43) แม้แต่การพูดและการนิ่งเงียบในหลายโอกาสก็สามารถจัดเป็นรูปให้เกียรติตามสถานการณ์ได้ ทั้งนี้หากผู้สื่อสารรายใดก็ตามถูกมองว่า ได้ใช้รูปภาษาที่ไม่แสดงการให้เกียรติผู้อื่น อย่างน้อยการใช้รูปให้เกียรติตามสถานการณ์ของเขาในช่วงอื่นของการสนทนา (ถ้ามี) ก็อาจมีส่วนช่วยต่อรองการที่ผู้อื่นตีความเจตนาของพวกเขาในแง่ลบได้

เมื่อกล่าวถึงการใช้ภาษาที่ถูกประเมินในเชิงลบ การพูดแทรกเป็นการสื่อสารลักษณะดังกล่าวที่พบบ่อยครั้งในข้อมูลที่รวบรวมมาได้ หากสังเกตโดยผิวเผิน การพูดแทรกมักถูกมองในแง่ที่ไม่พึงประสงค์ แต่เราไม่อาจยึดมุมมองเช่นนั้นได้เสมอไป กรณีแรกคือ การที่แขกรับเชิญในตัวอย่างที่ 4 พูดแทรกพิธีกรในผลัดต่าง ๆ จริงอยู่ที่การพูดแทรกสามารถเป็นพฤติกรรมที่ละเมิดสิทธิในการพูด

ของผู้อื่น ทว่าการพูดแทรกอาจไม่ได้สื่อเจตนาอันไม่พึงประสงค์หากคู่สนทนามีความสนิทสนมกัน (Makri-Tsilipakou, 1994) และหากการพูดแทรกเป็นสิ่งที่ยอมรับได้ในบริบทและวัฒนธรรม (Cameron, 2001, p. 94) นั่นๆ ผู้วิจัยได้สำรวจข้อมูลโดยละเอียดและพบว่า สาเหตุของการพูดแทรกในตัวอย่างที่ 4 น่าจะเป็นผลพวงมาจากสัญญาณโทรศัพท์ที่ติดขัดมากกว่า (สังเกตได้จากการที่พิธีกรหญิงแสดงท่าทาง “เงี้ยหูฟัง” สิ่งที่เขาได้รับเชิญกล่าวบ่อยครั้ง) ซึ่งทำให้พิธีกรและแขกได้รับเชิญไม่ได้ยินถ้อยคำของกันและกันในบางขณะ การพูดแทรกในกรณีต่อมาเป็นประเด็นขึ้นมากด้วยข้อคิดเห็นของผู้ชมคลิปวิดีโอที่บางรายที่ให้ข้อท้วงติงกับพิธีกรในตัวอย่างที่ 5 อาทิ พิธีกรมักพูดขัดจังหวะและใช้ภาษากายมากเกินไปจนควรกับบุคคลที่มีอาวุโสมากกว่า ตลอดจนพิธีกร “เอาแต่สนใจโทรศัพท์” และ “ชอบเหลือบมองนาฬิกาจนเหมือนไม่ให้เกียรติอาจารย์” อย่างไรก็ตามพิธีกรได้ให้คำชี้แจงในเว็บเพจเดียวกันในภายหลังว่า สาเหตุที่เธอต้องดูโทรศัพท์มือถือและนาฬิกาเป็นระยะเป็นเพราะเธอเห็นว่า ผู้ชมทางบ้านอาจมีคำถามอื่น ๆ ที่แจ้งเข้ามาในโทรศัพท์มือถือและเธอจำเป็นต้องรักษาเวลาในการดำเนินรายการให้ลงตัวด้วย (<https://www.youtube.com/watch?v=DhSYKTpOQQE>, 2020) อนึ่งการต่อรองการให้เกียรติในทั้ง 2 กรณี มีนัยที่แตกต่างกัน กล่าวคือ การต่อรองเจตนาให้เกียรติของผู้ร่วมการสนทนาในตัวอย่างที่ 4 เป็นสิ่งที่อนุมานได้จากวิจารณ์ญาณของผู้วิจัย (โดยที่ไม่เป็นที่แน่ชัดว่า ผู้ร่วมการสนทนามีเจตนาที่จะต่อรองความเหมาะสมของการให้เกียรติของตนหรือไม่) ในขณะที่พิธีกรในตัวอย่างที่ 5 แสดงเจตนาต่อรองความเหมาะสมของการให้เกียรติของตนอย่างชัดแจ้งด้วยคำชี้แจงตามที่ให้ไว้ข้างต้น

4.3.2 มาตรฐานการยอมรับได้และมุมมองของผู้มีส่วนร่วม

ผลการศึกษาทำให้เราตั้งสมมติฐานได้อีกประการหนึ่งคือ การตีความการต่อรองเจตนาให้เกียรติไม่อาจจำกัดอยู่ที่เพียงการพิจารณาการใช้รูปภาษาหรือพฤติกรรมที่ไม่เป็นไปตามครรลองการใช้ภาษาเชิงบัญญัตินิยม (เงื่อนไขข้อที่ (1)) (ดูร่วมกับย่อหน้าแรกของตอนที่ 4) เพราะผู้ประเมินบางรายอาจไม่ทราบ ไม่ตระหนักถึงความสำคัญ หรือไม่เห็นด้วยกับธรรมเนียมปฏิบัติดั้งเดิมต่างๆ เหล่านั้น เมื่อเป็นเช่นนั้นแล้ว ในหลายโอกาส การประเมินการต่อรองเจตนาให้เกียรติ โดยอาศัยเกณฑ์เรื่องความคาดหวังของผู้ใช้ภาษา (เงื่อนไขข้อที่ (2)) จึงเป็นแนวการวิเคราะห์ทางเลือกที่เป็นไปได้เช่นกัน ทั้งนี้ความคาดหวังที่กล่าวถึงอยู่นี้เป็นสิ่งที่บุคคลเป็นผู้กำหนดว่า ถูกหรือผิดด้วยตนเอง ส่วนธรรมเนียมปฏิบัติเป็นหลักที่สังคมเป็นผู้กำหนด ซึ่งอาจไม่เป็นไปตามกับความคาดหวังของผู้ใช้ภาษาและผู้ประเมิน

การอภิปรายข้างต้นสะท้อนว่า มาตรฐานการยอมรับได้ (standard of acceptability) ของบุคคลแต่ละฝ่ายอาจสอดคล้องกันหรือไม่สอดคล้องกันก็ได้ เราสามารถนำข้อสังเกตดังกล่าวไปพิจารณาการต่อรองเจตนาให้เกียรติในทุกตัวอย่างที่ผู้วิจัยได้นำเสนอไปก่อนหน้านี้ ในกรณีการต่อรองสัมพันธ์กับรูปให้เกียรติตามแบบแผน การตีความการต่อรองสามารถกระทำได้อย่างตรงไปตรงมา ผู้ตีความบางรายอาจยืนยันกรานว่า การต่อรองนั้นๆ เป็นสิ่งที่ควรหลีกเลี่ยง (เช่น การต่อรองโดยพิธีกรในตัวอย่างที่ 1, 2, 5 และ 6) และบางรายอาจถือว่า ถึงแม้จะปรากฏการต่อรองขึ้น แต่ก็ยังเป็น “การต่อรองโดยชอบธรรม” (legitimate negotiation) (เช่น การต่อรองโดยแขกรับเชิญในตัวอย่างที่ 1, 3, 4 และ 5) ปัจจัยที่เอื้อให้ตีความไปในทิศทางดังกล่าวได้มีทั้งที่เกี่ยวกับอัตลักษณ์ส่วนบุคคล (อาทิ สถานะทางสังคมที่ผู้ต่อรองมีสูงกว่าคู่สนทนาและระยะห่างทางสังคมที่น้อยระหว่างคู่สนทนา) และความจำเพาะทางบริบท (เป็นต้นว่า การที่การสนทนาเกิดขึ้นในบริบทและ/หรือหัวข้อที่ “ผู้สื่อสารเห็นว่า” ไม่เป็นทางการ) (Coates, 2004, p. 90, 111, 126; Culpeper, 1996, p. 354; Khanittanan, 2005, pp. 328-334; Prasithrathsint, 2001, p. 14) นอกจากนี้ปัจจัย “ที่มีมาก่อนการปฏิสัมพันธ์” เหล่านี้แล้ว ปัจจัยที่สำคัญเช่นกันคือ วิจารณ์ญาณของผู้ต่อรอง “ขณะที่สื่อสารอยู่” (Mey, 2001, p. 14) กล่าวคือ เขาอาจไม่ได้วางแผนมาก่อนว่า จะใช้คำพูดเช่นไร แต่เกิดความคิด ณ ขณะที่สื่อสารว่า การต่อรองนั้น ๆ เป็นการใช้อย่างที่ยอมรับได้และเป็นวิถีปฏิบัติปกติในการสนทนาของชาวไทย

เหนือสิ่งอื่นใดผู้ใช้ภาษาบางรายอาจให้เหตุผลที่น่าขบคิดเช่นกันว่า สิ่งที่ผู้วิจัยเรียกว่า การต่อรองรูปให้เกียรติตามแบบแผนและตามสถานการณ์ในกรณีต่าง ๆ ไม่ถือเป็นการต่อรองและไม่ได้มีความผิดสังเกต (markedness) ใดๆ นักภาษาศาสตร์ด้านความสุภาพระลอกที่สองเสนอให้พินิจพิเคราะห์การตีความปรากฏการณ์ด้านความไม่/สุภาพ (im/politeness) ในมิติความไม่/สุภาพขั้นที่หนึ่ง (first-order im/politeness) (ความไม่/เหมาะสมในทางปฏิบัติจากมุมมองของตัวผู้ใช้ภาษาเอง) ร่วมกับมิติความไม่/สุภาพขั้นที่สอง (second-order im/politeness) (ความไม่/เหมาะสมในเชิงทฤษฎีที่ตีความจากมุมมองของนักภาษาศาสตร์) ด้วยเพื่อแยกแยะข้อมูลทางภาษาว่า มีความเหมาะสมจริงหรือไม่ให้ได้ตรงจุด โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากมุมมองของคู่สนทนาเอง (ดูร่วมกับตอนที่ 2.2) (หมายเหตุ: การใส่เครื่องหมายทับ (/) ระหว่างคำว่า “ไม่” และ “สุภาพ” สื่อว่า รูปภาษาที่กำลังพิจารณานั้นสามารถจัดเป็นความสุภาพหรือความไม่สุภาพก็ได้ ขึ้นอยู่กับมุมมองในการตีความ) หากเราประยุกต์ฐานคิดแบบความไม่/สุภาพขั้นที่หนึ่งในการอธิบายตัวอย่างต่าง ๆ ที่นำมาแสดงในการศึกษานี้ ถ้อยคำและพฤติกรรมของผู้ต่อรองเจตนาให้เกียรติอาจไม่ใช่

ความไม่สุภาพ (impoliteness) แต่จัดอยู่ในจำพวกพฤติกรรมที่เหมาะสม (politic behaviour) ตามลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล บริบทที่ผู้ร่วมการสนทนาปฏิสัมพันธ์กันอยู่ และมาตรฐานการยอมรับได้ของพวกเขาเอง (ดู Locher & Watts, 2005, pp. 17-21) แม้แต่กรณีของตัวอย่างที่ 6 ซึ่งปรากฏการแสดงการโต้แย้งเป็นระยะระหว่างพิธีกรและแขกรับเชิญและระหว่างพิธีกรด้วยกันเอง ทว่าก็ไม่ปรากฏหลักฐานเชิงประจักษ์ในการสนทนาช่วงก่อนนั้น ณ ขณะนั้น และหลังจากนั้นที่บ่งชี้ว่า พวกเขาถือสาหรือถือโทษกัน อีกทั้งถึงแม้ผู้ชมคลิปวิดีโอที่ค้นบางรายจะให้ข้อคิดเห็นเชิงลบเกี่ยวกับการแสดงออกของพิธีกรรายที่ 1 อยู่บ้าง แต่บางรายก็มองว่า พิธีกรรายที่ 1 มีบุคลิกเช่นนี้เป็นปกติอยู่แล้ว และมักกล่าวชื่นชมในความบันเทิงที่ได้รับเป็นหลัก (<https://www.youtube.com/watch?v=E280myY05Q>, 2019)

ในลำดับสุดท้าย การพิจารณาการต่อรองเจตนาให้เกียรติสามารถดำเนินต่อไปได้อีกในมุมมองที่ว่า การสัมภาษณ์ในสื่อสาธารณะอย่างไรเสียก็จัดเป็นบริบทที่เป็นทางการ หากเป็นสถานการณ์ที่ผู้ต่อรองอยู่ในพื้นที่ส่วนตัวกับผู้ร่วมการสนทนาที่ตนรู้สึกมีความคุ้นชินตามลำพัง ซึ่งส่งผลให้ตนสามารถสนทนาได้ตามอิสระเสียทีเดียวไม่ ฉะนั้นการตีความการต่อรองเจตนาให้เกียรติในสื่อสาธารณะเช่นในข้อมูลทั้ง 3 ชุดที่ผู้วิจัยเลือกศึกษาจึงเป็นประเด็นที่ละเอียดอ่อนต่อการตีความและยากที่จะสรุปผลการวิเคราะห์ออกมาในทิศทางเดียวที่สื่อความเป็นกลางให้แก่ผู้มีส่วนร่วมทุกฝ่ายได้

5. สรุป

ภาษาไทยมีระบบการใช้ถ้อยคำให้เกียรติที่ประกอบไปด้วยรูปภาษาอันหลากหลาย และนอกจากหลักการใช้รูปภาษาเหล่านั้นจะไม่ได้ผูกติดกับระบบไวยากรณ์ของภาษาไทยดังเช่นในอีกหลายภาษาแล้ว หลักการดังกล่าวยังมีธรรมชาติที่ลื่นไหลทั้งในแง่แบบแผน แ่งการนำไปใช้ และแง่การตีความ การรายงานผลการศึกษาในครั้งนี้ให้ข้อค้นพบเกี่ยวกับกลไกของการต่อรองเจตนาให้เกียรติที่ปรากฏในรูปให้เกียรติตามแบบแผนและรูปให้เกียรติตามสถานการณ์ทั้งภายในผลัดการสนทนาและระหว่างผลัดการสนทนา และยึดมั่นในอุดมการณ์ของความสุภาพระลอกที่สอง ซึ่งสนับสนุนให้มีการวิเคราะห์ปรากฏการณ์ด้านความไม่/สุภาพนอกเหนือไปจากประเด็นเรื่องความสอดคล้องระหว่างรูปภาษาและหน้าที่แบบหนึ่งต่อหนึ่ง (one-form, one-function correspondence) เพื่อมุ่งไปสู่การพิจารณาความไม่/สุภาพว่า เป็นการประเมิน (assessment) การใช้ภาษา และผลของการประเมินนั้นควรขึ้นอยู่กับดุลพินิจของผู้ใช้ภาษาแต่ละรายมากกว่าที่จะเป็นการ

กำหนดโดยผู้วิเคราะห์และ/หรือครรลองการใช้ภาษาเชิงบัญญัตินิยมของสังคมเท่านั้น ข้อค้นพบที่ผู้วิจัยหยิบยกมากล่าวถึงในส่วนต่างๆ ของการศึกษาครั้งนี้ไม่ถือเป็นการสะท้อนปรากฏการณ์ที่ไม่เคยเกิดขึ้นในสังคมไทยมาก่อนแต่อย่างใด แต่เพียงเป็นการนำเสนอแง่มุมที่มักไม่มีการกล่าวถึงอย่างจำเพาะเจาะจงในงานวิจัยหลายชิ้นก่อนหน้านี้ ผลการศึกษาครั้งนี้มีส่วนในการย้ำเตือนถึงการใช้ภาษาที่ไม่เป็นไปตามหลักปฏิบัติที่ยึดถือมาแต่ดั้งเดิมในการปฏิสัมพันธ์ของผู้ใช้ภาษาชาวไทยในสื่อสาธารณะ รวมทั้งความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องด้านบรรทัดฐานทางสังคมและทัศนคติในการมองโลก และความซับซ้อนในการจัดการความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในสังคมไทยในปัจจุบัน

เอกสารอ้างอิง

- ทรงธรรม อินทจักร. (2559). การคาดการณ์ได้และความสัมพันธ์เชิงบทบาทในถ้อยคำให้เกียรติในภาษาไทย. *วารสารศิลปศาสตร์*, 16(2), 142-172. Retrieved from <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/liberalarts/index>
- รังรอง นิลประภัสสร. (2546). การสนทนา. ใน *การใช้ภาษาไทย 2*. (หน้า 101-108). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สุวดี นาสวัสดิ์ และ กิ่งกาญจน์ เทพกาญจนา. (2556). ระบบการให้เกียรติที่สะท้อนจากคำสรรพนามบุรุษที่ 1 และ 2 ในราชาศัพท์ไทย. *ภาษาและภาษาศาสตร์*, 32(1), 52-89. Retrieved from <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/joling/>
- Brown, L. (2011). *Korean honorifics and politeness in second language learning*. Amsterdam, Netherlands: John Benjamins.
- Brown, L. (2015a). Honorifics and politeness. In L. Brown & J. Yeon (Eds.), *The handbook of Korean linguistics* (pp. 303-319). Chichester, England: John Wiley and Sons.
- Brown, L. (2015b). Revisiting ‘polite’ –yo and ‘deferential’ –supnita speech style shifting in Korean from the point of view of indexicality. *Journal of Pragmatics*, 79, 43-59. doi.org/10.1016/j.pragma.2015.01.009

- Cameron, D. (2001). *Working with spoken discourse*. London, England: Sage.
- Clayman, S., & Heritage, J. (2002). *The news interview: Journalists and public figures on the air*. Cambridge, England: Cambridge University Press.
- Coates, J. (2004). *Women, men and language: A sociolinguistic account of gender differences in language* (2nd ed.). London, England: Longman.
- Coates, J. (2013). *Women, men and everyday talk*. Basingstoke, England: Palgrave Macmillan.
- Culpeper, J. (1996). Towards an anatomy of impoliteness. *Journal of Pragmatics*, 25, 349-367. doi.org/10.1016/0378-2166(95)00014-3
- Dynel, M. (2014). Participation framework underlying YouTube interaction. *Journal of Pragmatics*, 73, 37-52. doi.org/10.1016/j.pragma.2014.04.001
- Eelen, G. (2001). *A critique of politeness theories*. Manchester, England: St. Jerome Publishing.
- Fairclough, N. (1995). *Media discourse*. London, England: Edward Arnold.
- Firth, A. (1995). Introduction and overview. In A. Firth (Ed.), *The discourse of negotiation: Studies of language in the workplace* (pp. 3–40). Oxford, England: Pergamon Press.
- Geertz, C. (1976). *The religion of Java*. Chicago, IL: The University of Chicago Press.
- Hakulinen, A. (2009). Conversation types. In S. D'hondt, J.-O. Östman, & J. Verschueren (Eds.), *The pragmatics of interaction* (pp. 55-65). Amsterdam, Netherlands: John Benjamins.
- Haugh, M., Davies, B. & Morrison, A. J. (2011). Situating politeness. In B. Davies, M. Haugh, & A. J. Morrison (Eds.), *Situated politeness* (pp. 1-23). London, England: Continuum.
- Hudson, M. (2011). Student honorifics usage in conversations with professors. *Journal of Pragmatics*, 43, 3689-3706. doi.org/10.1016/j.pragma.2011.09.004
- Ide, S. (2005). How and why honorifics can signify dignity and elegance: The indexicality and reflexivity of linguistic rituals. In R. Lakoff & S. Ide (Eds.),

- Broadening the horizon of linguistic politeness* (pp. 45-64). Amsterdam, Netherlands: John Benjamins.
- Iwasaki, S., & Ingkaphirom, P. (2005). *A reference grammar of Thai*. Cambridge, England: Cambridge University Press.
- Jefferson, G., & Schenkein, J. (1977). Some sequential negotiations in conversation: Unexpanded and expanded versions of projected action sequences. *Sociology*, 11(1), 87–103. doi.org/10.1177/003803857701100105
- Khanittanan, W. (2005). An aspect of the origins and development of linguistic politeness in Thai. In R. Lakoff & S. Ide (Eds.), *Broadening the horizon of linguistic politeness* (pp. 315-335). Amsterdam, Netherlands: John Benjamins.
- Lauerbach, G. (2007). Argumentation in political talk show interviews. *Journal of Pragmatics*, 39, 1388-1419. doi.org/10.1016/j.pragma.2007.04.004
- Linguistic Politeness Research Group. (eds.) (2011). *Discursive approaches to politeness*. Berlin, Germany: Walter de Gruyter.
- Locher, M., & Watts, R. (2005). Politeness theory and relational work. *Journal of Politeness Research*, 1, 9-33. doi.org/10.1515/jplr.2005.1.1.9
- Makri-Tsilipakou, M. (1994). Interruption revisited: Affiliative vs. disaffiliative intervention. *Journal of Pragmatics*, 21, 401–426. doi.org/10.1016/0378-2166(94)90012-4
- Maynard, S. (1993). *Discourse modality: Subjectivity, emotion and voice in the Japanese language*. Amsterdam, Netherlands: John Benjamins.
- Mey, J. (2001). *Pragmatics: An introduction* (2nd ed.). Oxford, England: Blackwell.
- Peyasantiwong, P. (1981). *A study of final particles in conversational Thai*. (Unpublished doctoral dissertation). University of Michigan, Ann Arbor, MI.
- Poedjosoedarmo, S. (1968). Javanese speech levels. *Indonesia*, 6, 54-81. doi.org/10.2307/3350711

- Prasithrathsint, A. (2001). Syntactic distribution and communicative function of the /kh/ polite particles in Thai. *Language and Linguistics*, 20(1), 11-23. Retrieved from <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/joling/>
- Sacks, H., Schegloff, E., & Jefferson, G. (1974). A simplest systematics for the organization of turn-taking for conversation. *Language*, 50(4), 696–735. doi.org/10.2307/412243
- Shibatani, M. (1998). Honorifics. In J. Mey (Ed.), *The concise encyclopedia of pragmatics* (pp. 341-350). Oxford, England: Elsevier.
- Sidnell, J. (2010). *Conversation analysis: An introduction*. Oxford, England: Wiley-Blackwell.
- Strauss, S., & Eun, J. (2005). Indexicality and honorific speech level choice in Korean. *Linguistics*, 43(3), 611-651.

หลักการถ่ายทอดข้อมูล

<u>วจนภาษาและอวจนภาษา</u>		<u>ปรลักษณภาษาและระยะเวลา</u>	
[ข้อมูล	การพูดพร้อมกันแต่หยุดไม่พร้อมกัน	ข้อมูล?	การเน้นเสียงทำให้สูงขึ้น
[ข้อมูล]	การพูดพร้อมกันและหยุดพร้อมกัน	#ข้อมูล	การเพิ่มความดังของเสียงแบบทันที
=ข้อมูล=	การพูดต่อกันโดยไม่มีช่องว่าง	<u>ข้อมูล</u>	การพูดเน้นเสียง
ข้อมูล-	การพูดตัดคำ	*ข้อมูล*	การพูดด้วยเสียงต่ำและแหบ
)ข้อมูล(	ถ้อยคำที่ฟังไม่ได้ใจความ	ข้อมูล:	การพูดยึดเสียงระดับคำ
)ข้อมูล((	อวจนภาษา/อริยาบถ	<ข้อมูล>	การพูดลากเสียงทั้งถ้อยคำ
hh	การถอนหายใจขณะพูด	>ข้อมูล<	การพูดแบบเร่งรัด
{ข้อมูล}	ส่วนที่ผู้วิเคราะห์ไว้	(.)	การหยุดไม่เกิน 1 วินาที